

ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА, ФИЛОСОФИЯ ПРАВА

УДК 340.13

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ІДЕОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ КОНТЕКСТ

Василь ВІКОНСЬКИЙ,
аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Університету Короля Данила

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються особливості імплементації ідеологічної функції українського права в міжнародну систему права. Проводиться аналіз міжнародно-правових факторів впливу на юридичне закріплення та реалізацію ідеологічної функції сучасного українського права. Розкриваються форми адаптації національної, Європейської та міжнародних правових систем в ідеологічному аспекті. Обґрунтовується теза про те, що основним критерієм імплементації ідеологічної функції національної правової системи в міжнародно-правовий контекст є сукупність міжнародних правових актів, пов'язаних із захистом прав людини, як основоположних, що гарантуються Основним Законом України.

Ключові слова: ідеологічна функція права, правова ідеологія, імплементація права, адаптація законодавства, національна правова система, міжнародне право, система європейського права.

IMPLEMENTATION OF THE IDEOLOGICAL FUNCTION OF NATIONAL LAW OF UKRAINE IN THE INTERNATIONAL LEGAL CONTEXT

Vasyl VIKONSKYI,
Postgraduate Student at the Department of Theory and History of State and Law
of King Danylo University

SUMMARY

The article deals with the peculiarities of the implementation of the ideological function of Ukrainian law in the international legal system. An analysis of international legal factors influencing the legal consolidation and implementation of the ideological function of contemporary Ukrainian law is underway. The forms of adaptation of the national, European and international legal systems in the ideological aspect are revealed. The thesis is substantiated that the main criterion for the implementation of the ideological function of the national legal system in the international legal context is a set of international legal acts related to the protection of human rights as fundamental, guaranteed by the Basic Law of Ukraine.

Key words: ideological function of law, legal ideology, implementation of law, adaptation of legislation, national legal system, international law, system of European law.

Постановка проблеми. Проблема імплементації міжнародних норм у процесі реалізації ідеологічної функції сучасного українського права в контексті ефективності міжнародного права і його норм висувається на одне з перших місць у доктрині і в практиці міжнародно-правового регулювання.

Актуальність теми дослідження. Особлива актуальність і практична значимість її дослідження, особливо в процесі узгодження механізму відповідності з нормами сучасного українського права, зумовлені підвищенням ролі міжнародного права в регулюванні міжнародних відносин. Сучасний світ стає все більш цілісним, інтегрованим і потребує впорядкованої поведінки держав, що передбачається. Це можливо забезпечити, передусім, за допомогою ідеологічних норм, поміж яких міжнародному праву належить важливе місце.

Стан дослідження. Серед вчених, які здійснювали науковий аналіз різних проблем адаптації національних законодавств до міжнародних стандартів, необхідно відмітити праці С. Алієва, Ю. Гарячу, І. Генова, В. Головченка, М. Дженса, Р. Кейя, Е. Бредлі, М. Яхтенфукса, Б. Колір-

Коха, І. Лукашука, М. Недюхи, М. Савенка, В. Шаповала, І. Яковюка та багато інших.

Однак сучасне зростання значення і ролі міжнародно-правового регулювання визначається, передусім, взаємозалежністю між народами, що потребує нових наукових підходів до втілення ідеологічних норм у правила поведінки, які стають ключовими факторами ідентифікації національних правових систем.

Метою статті є теоретичний аналіз та практика реалізації механізмів імплементації та адаптації ідеологічної функції сучасного українського права в міжнародно-правову систему.

Виклад основного матеріалу. Реалізація норм міжнародного права є складним процесом, що поступово імплементується у вітчизняну правову реальність із її ще не до кінця сформованими ідеологічно-правовими установками. У цьому процесі беруть участь не лише сторони, що є носіями суб'єктивних прав і обов'язків, але і держава в особі різних органів законодавчої, виконавчої, судової влади. Реалізація норм міжнародного права є процесом активної і пасивної діяльності його суб'єктів.

Виходячи із цього, ефективність норм міжнародного права та ступінь їх ідеологічної гнучкості, що уможливило здатність адаптації до вітчизняного законодавства, на наш погляд, залежить від реального, повного і всебічного використання суб'єктами наділеними можливостями їх потенціалу. Поведінка суб'єктів міжнародного права на міжнародній арені визначається різними показниками. На поведінку суб'єктів міжнародного права, окрім права, чинять також вплив інші соціальні регулятори, чинники, що характеризують поведінку суб'єктів, самі по собі не визначають ефективність міжнародно-правового акту, проте вони є важливими умовами, що впливають на досягнення ефективності в процесі практичної діяльності з реалізації правових норм.

Певна невизначеність і слабкість української державності та правової системи на момент набуття незалежності значною мірою зумовили залежність держави і права розвитку від впливу концепцій державно-правового та ін., передусім західноєвропейських, держав (зазначимо, що аналогічна ситуація склалася в усіх постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи). Як наслідок, спостерігається процес певного запозичення Україною європейської, зокрема континентальної, концепції розвитку держави і права. Хоча це і свідчить про певну слабкість національної правової системи, однак не має оцінюватися однозначно негативно. У зв'язку із цим було б помилкою порушувати питання про відмову від використання за необхідності перевірених практикою політико-правових інститутів європейських країн. Замість цього слід обговорювати необхідність адаптації вітчизняної правової політики до ліпших зарубіжних концептуальних правових підходів і досвіду їх реалізації, беручи до уваги при цьому вітчизняні правові традиції, рівень правової та політичної культури.

Слід визнати потенційну здатність української правової культури до сприйняття прогресивних правових цінностей і порівняно швидкого їх запровадження в життя, що простежується протягом багатьох сторіч. Близькість вітчизняного права саме до правової культури країн західної Європи пояснюється, передусім, спільністю політичної та правової думки європейських народів. Правосвідомість вітчизняних правознавців значною мірою формувалася під впливом римських правових традицій і образу мислення, а юридична наука традиційно використовує словник, категорії, класифікації, концепції, інститути римського права та права країн континентальної Європи. Слід зазначити, що кожна спроба України вибороти незалежність, створити власну державу супроводжувалася теоретичним обґрунтуванням певної моделі державності, яка завжди була запереченням ідеології державотворення тієї країни, до складу якої вона входила, і навпаки, відповідала прогресивним тенденціям загальноєвропейського розвитку.

Формування правової (конституційної) ідеології за ознакою функціонування суспільства як відтворення структури та зняття напруження має чітко виражений пріоритет поступового утвердження цивілізаційних стандартів рівня і якості життя, транспарентності та передбачуваності дії влади, утвердження демократичних засад функціонування суспільства в частині безумовного пріоритету прав і свобод людини. Зазначений варіант правової (конституційної) ідеології ідентифікується як проєвропейський.

Значення правової ідеології в державній правовій політиці України зумовлюється її змістовно-функціональними характеристиками, що набувають теоретико-методологічних ознак, як відправних і визначальних водночас, її спроможністю і нормативно-правового регулювання повсякденних інтересів основних груп населення і правовим впливом на процеси соціального розвитку України, її позиціонування в європейському та світовому просторах.

Із цього погляду можна стверджувати про її змістовну, функціональну та стимулюючу роль у частині реалізації цілей державної правової політики, яку концептуально можна розглядати як засіб легітимізації внутрішньої та зовнішньої політики держави, особливу форму досягнення офіційно проголошених політичних цілей, як її теоретико-методологічну підвалину, своєрідний засіб забезпечення зв'язку політики та соціальної практики [12, с. 41]

Водночас, хоча і прийнято констатувати, що на інституціональному рівні українське право споріднене з правом романо-германської правової сім'ї (при цьому не слід забувати, що ця спорідненість має природний характер, оскільки традиції континентального права нами були сприйняті від інших країн), однак не можна не відмітити, що продовжують існувати і значні відмінності між розвинутими європейськими країнами та Україною, яка зіткнулася зі складними проблемами імплементації не властивих традиційному улаштуванню життя юридичних форм та інститутів і ще досі відчуває вплив радянської правової системи. Крім того, не можна не помітити, що хоча вітчизняна правова культура дедалі більше втрачає ізоляційні риси, стає більш відкритою, однак ці запозичення, на жаль, часто відрізняються непродуманістю, спорадичністю і несистемністю [18, с. 33].

Конституційне регулювання місця та співвідношення міжнародного і внутрішнього державного права залежить від різних чинників, зокрема намагання зберегти державний суверенітет у законотворчості, членства в міжнародних і міждержавних об'єднаннях, стану демократизму і правової культури суспільства, політичного режиму. Однією з тенденцій сучасного конституціоналізму є віддання переваги теорії монізму щодо співвідношення міжнародного і національного права. При цьому вона характеризується збереженням верховенства основного закону держави, з визнанням пріоритету міжнародного права чи окремих елементів його системи над національним або без визначення на конституційному рівні домінуючої ролі відповідного права, а також поєднанням моністичної і дуалістичної теорій. У конституціях окремих держав безпосередньо визнається і встановлюється пряма дія всіх загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права або одного із цих елементів чи тільки в певній сфері діяльності, передбачається обов'язкова ратифікація як умова чинності міжнародних договорів, чи наводиться їх перелік для обов'язкової ратифікації, встановлюється (або ні) пріоритет міжнародного права над національним, а також застереження про делегування суверенітету держави в законодавчій діяльності міжнародним чи міждержавним об'єднанням [15, с. 12].

Конституція України в статті 18 визнала безпосередню дію загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права тільки у сфері зовнішньополітичної діяльності і у відносинах з іншими державами. Складовою частиною національного законодавства визнано тільки ті міжнародні договори, які ратифіковані (стаття 9), заборонено укладення таких договорів, які суперечать Конституції України, до внесення змін до неї [10, с. 8, 6]. Таким чином, із системи міжнародного права Конституція України визнала правовими джерелами національної правової системи лише певні міжнародні договори і, відповідно, їхні принципи та норми. Однак це не означає, що інші джерела міжнародного права не можуть застосовуватися в Україні, а отже, потрібно розглядати не співвідношення міжнародних договорів та їхніх норм з внутрішнім правом, а міжнародного і національного права. Відповідно до наведених положень Конституції України застосування в Україні міжнародних договорів, норм і принципів та інших елементів системи міжнародного права в інших сферах, крім зовнішньопо-

літичної діяльності та міждержавних відносин, можливо тільки після їх імплементації в установленому порядку у внутрішнє право.

Положення статті 9 Конституції України не визначає чітко місце міжнародних договорів в ієрархії національних правових джерел. Врегулювати це питання парламент спробував у Законі України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року, частиною другою статті 17 якого визначено, що під час встановлення міжнародним договором України, укладення якого відбулося у формі закону, інших правил, ніж передбачені законодавством України, застосовуються правила міжнародного договору [14]. За такої редакції можна дійти висновку, що міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, посідають вище в порівнянні із звичайними законами місце в ієрархії правових джерел внутрішнього права. За юридичною силою їм належить наступне, тобто друге, місце після норм Конституції України.

На думку М. Буромельського, згідно з українським законодавством виконання міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачає його пріоритет перед національним законом та іншими актами законодавства, крім Конституції України [9, с. 55].

Натомість В. Шаповал вважає, що ратифікований парламентом міжнародний договір шляхом прийняття закону об'єктивно має силу закону. Його співвіднесеність із законами за змістом та наслідками здійснюваного регулювання має встановлюватися за принципом «наступний закон скасовує попередній» [17, с. 79].

Конституція України передбачає надання Верховною Радою України згоди на обов'язковість міжнародних договорів законом. Тобто ратифікація міжнародних договорів відбувається шляхом прийняття закону. Термін «закон» вживається в ній в єдиному загальному значенні без виділення їх видів за класифікацією. Навіть внесення змін до Основного Закону здійснюється законом, хоча він приймається за відмінною від звичайних законів процедурою і є за своєю правовою природою конституційним органічним законом. Такий закон має вищу за звичайні закони юридичну силу. Звичайні закони також неоднаково рівні між собою. Теорія і практика напрацювали певні правила їх застосування, зокрема щодо пріоритетності спеціального закону над загальним та колізійних норм. Таким чином, усі закони не мають однакової формальної рівності. Отже, потрібно з'ясувати правову природу законів про міжнародні договори і їхні відповідні норми.

У процесі реалізації норм міжнародного права настає перехід від правової сфери до сфери соціальних реалій, тобто норми міжнародного права зливаються з міжнародною практикою. У процесі реалізації права вирішується проблема міри здійснення правових норм, питання про правову і соціальну значущість норм, закріплених правовим актом [3, с. 273, 172].

Копенгагенська європейська рада ще в червні 1993 року визнала право країн Центральної та Східної Європи на вступ до ЄС за умов дотримання ними трьох критеріїв: політичного: стабільність політичної структури, яка гарантує демократію, верховенство права, захист прав людини та повагу до меншин; економічного: функціонування ринкової економіки; інкорпорації *Acquis communautaire* (*acquis*: прийняття політичних, економічних та монетарних цілей ЄС. Ці критерії вступу були підтвержені в грудні 1995 року мадридською Європейською Радою, яка також наголосила на важливості адаптації адміністративних структур країн-заявників для створення умов поступової інтеграції.

Основними умовами процесу зближення України з ЄС, поглиблення співпраці, поступової інтеграції (набуття ста-

тусу асоційованого або повного члена) України в ЄС визначено, як відомо, адаптацію національної правової системи до європейської шляхом гармонізації законодавства України з європейським, основним джерелом якого є законодавство ЄС [12, с. 275].

Згідно із законом від 18 березня 2004 року № 1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» затверджено Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка стала правовою основою складного процесу цілеспрямованої діяльності всіх гілок влади, міністерств, відомств і державних установ, науковців, спрямованої на виконання цієї програми.

Першим розділом закону проголошено, що Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (далі – Програма) визначає механізм досягнення Україною відповідності третьому Копенгагенському та Мадридському критеріям набуття членства в Європейському Союзі. Цей механізм включає адаптацію законодавства, утворення відповідних інституцій та інші додаткові заходи, необхідні для ефективного правотворення та правозастосування.

Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висувуються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього.

Адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою частиною процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що, у свою чергу, є одним із основних напрямів української зовнішньої політики. Невід'ємною частиною Програми є Перелік актів законодавства України та *acquis* Європейського Союзу в пріоритетних сферах адаптації.

Прикладне використання Україною європейського досвіду у сфері державного будівництва та формування правової політики дуже важливе й позитивне. Така оцінка ґрунтується на висновку, відповідно до якого різні демократичні державно-правові системи завжди проходять однакові етапи розвитку, мають універсальні принципи, структури, процедури й мету. З огляду на цей факт можна прогнозувати і моделювати розвиток українського суспільства, держави і права.

Відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством першочергового значення під час формуванні та здійснення правової політики держави набуває реалізація завдання щодо адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС [16].

З моменту підписання Угоди про партнерство та співробітництво в Україні ухвалено чимало нормативно-правових актів, що стосуються адаптації законодавства України до права ЄС. Разом із тим слід зазначити, що нормативно-правові акти у сфері адаптації містять численні суперечливі або застарілі положення (наприклад, не враховано зміни, внесені до системи джерел права ЄС за Лісабонським договором 2007 р., до яких має адаптуватися законодавство України); значна їх кількість прийнята з порушенням правил законодавчої техніки (одним і тим самим терміном надається неоднакове значення або різні поняття вживаються як синоніми); не розкривається низка засадничих категорій (зокрема, нормативно невизначеними залишаються основоположні поняття «інтеграція» та «європейська інтеграція»); не здійснено офіційного перекладу установчих договорів ЄС українською мовою; не вироблено єдиного державного стандарту, до якого має бути приведені українське законодавство, задля відповідності нормам права ЄС тощо. Без цього, очевидно, неможливо належно здійснити

заходи, спрямовані на ефективну реалізацію правової політики України.

Також наголосимо, що для успішного проведення адаптації законодавства України до законодавства ЄС важливе значення має упорядкування юридичної термінології. Вироблення сталої системи юридичних понять і термінів є необхідною умовою, одним із пріоритетних напрямів правового реформування. Тільки така система здатна забезпечити зближення законодавства, його одноманітне тлумачення, а також правильне застосування правових норм.

Важливе значення має відповідь на запитання: до яких саме норм права ЄС має здійснюватися адаптація? Так, ч. 1 ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво визначено: «Законодавство Співтовариства [Європейського Союзу]»; п. 1 розд. I Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу – «законодавство ЄС», «європейська система права», «європейські стандарти», «норми права ЄС»; Програмою інтеграції України до Європейського Союзу – «законодавство ЄС», «законодавство та норми ЄС», «норми та стандарти ЄС», «вимоги ЄС», «нормативне поле ЄС», «норми держав ЄС»; ч. 1 і 2 розд. I Закону «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» – «*acquis communautaire*». Саме останній нормативно-правовий акт найбільш точно і правильно розкриває ту частину права ЄС, до якого має адаптуватися законодавство України. Це пояснюється тим, що в межах Союзу не існує законодавства у звичайному формально-юридичному значенні цього терміна. Поняття «законодавство» в ЄС суттєво відрізняється від українського еквівалента. Зокрема, залежно від суб'єктів (інституцій), що ухвалюють акт, юридичної сили акта, процедури прийняття, правові акти Союзу поділяються на дві категорії: законодавчі та незаконодавчі акти [16].

Більш юридично коректним є вживання терміна «*acquis communitaire*», що є в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [13]. Назване поняття не має відповідника в українській мові, що суттєво ускладнює процес адаптації національного законодавства. Отже, основна проблема – правильне розуміння змісту *acquis communitaire*. Йдеться не стільки про академічне тлумачення *acquis*, скільки про розуміння змісту джерел *acquis*, тобто нормативних актів ЄС. Це первинне розуміння закладає підвалини адаптації, адже від його адекватності залежить результат – відповідне реформування національного права в правову систему, яка відповідає європейським стандартам. Слід відзначити головне у визначенні *acquis* – охоплення ним не лише правових норм, а й актів, що не мають юридично обов'язкової сили, утворюючи т.зв. м'яке право (англ. *soft law*) [18, с. 35].

Відтак зазначимо, що практична імплементація ідеологічної функції права в контексті міжнародно-правових угод між Україною та різними європейськими інституціями знає чимало труднощів. Водночас під час приведення законодавства України у відповідність до права Європейського Союзу обов'язково потрібно враховувати те, що акти інститутів Європейського Союзу діють у відповідному правовому середовищі Союзу. Адаптація призводить до перенесення певної частини актів названого наддержавного об'єднання до правової системи іншої країни, яка функціонує за своїми унікальними закономірностями. Таким чином, вітчизняний законодавець не завжди може об'єктивно врахувати всі юридичні тонкощі відповідного компонента *acquis communautaire*, включаючи чітке розуміння юридичної термінології, що використовується в ньому, причини прийняття та особливості реалізації. Як наслідок – можливою є ситуація, за якої може відбуватися перекручення змісту національних норм, що підлягають адаптації.

Аналізуючи положення національного законодавства України щодо питань адаптації, можна звернути увагу на тенденцію до визначення адаптації крізь призму виключно законотворчих методів і способів. Так, за Законом України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» адаптація законодавства визначена як «процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis communautaire*». [13]. «Державна політика України щодо адаптації законодавства спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування...» [13]. Таким чином, процес приведення законодавства України у відповідність до *acquis communautaire* обмежується лише законодавчою адаптацією. Водночас, аналізуючи досвід адаптації національного законодавства європейських держав, які вже набули статусу повноправних членів, можна дійти висновку про те, що наслідком активного використання різних механізмів законодавчої адаптації є інтенсифікація прототлумачної діяльності національних судів щодо інтерпретації національного законодавства за правовими стандартами ЄС. Таким чином, одним із базових механізмів приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС є тлумачення норм національного законодавства за нормами права ЄС не лише під час правотворчості, а й на стадії правозастосування.

Крім того, адаптуючи законодавство України, необхідно забезпечити не лише його відповідність *acquis communautaire*, а й забезпечити механізм його виконання, оскільки часто навіть найдосконаліший нормативний акт на практиці досить складно реалізувати. Тому доцільно виділяти два аспекти адаптації законодавства: формальний, що передбачає приведення національного законодавства у відповідність до *acquis communautaire*, та практичний, що полягає у створенні умов, необхідних для застосування адаптованого законодавства. У цьому, на наш погляд, полягає практична реалізація ідеологічної функції права в системі функцій вітчизняного права та міжнародно-правовому контексті.

Розглядаючи сутнісні аспекти розуміння правової ідеології, необхідно наголосити на суттєвих відмінностях в її визначенні, що є в науковій літературі, адже це може не позначатися на розумінні її функціональних можливостей, ролі та призначенні в суспільстві. Розглядаючи під цим кутом зору правову ідеологію, можна виокремити принаймні три групи визначень зазначеного феномену. Так, деякі автори розглядають правову ідеологію як складник правової свідомості, що виявляється передусім на теоретичному рівні, оскільки є формою систематизованого, теоретичного знання. У зв'язку із цим її головна функція полягає у «впливі на формування і розвиток правової, політичної і моральної свідомості, світогляду та загальної культури індивідів, на зміцнення в суспільстві правових знань, піднесення престижу та авторитету держави, права, законодавства. У практично-правовому аспекті правова ідеологія сприяє формуванню уявлень, пропозицій, принципів, рекомендацій щодо вдосконалення правових відносин, норм та інститутів» [4].

Таке розуміння функціонального призначення правової ідеології дещо обмежує її теоретико-методологічний потенціал у частині визначення пріоритетів утвердження України як суверенної, демократичної, соціальної країни, правової держави та громадянського суспільства.

Порівняльний аналіз досвіду європейських країн свідчить про наявність у них різних моделей координації адаптації національного законодавства до надбань Спільноти з вертикальними чи горизонтальними принципами координації та про більшу або меншу ефективність ме-

ханізмів державного управління адаптацією законодавства до надбань Спільноти в процесі євроінтеграції. Свою ефективність довело утворення в деяких країнах єдиних незалежних державних органів, відповідальних за процес євроінтеграції загалом та за забезпечення адаптації національного законодавства до надбань Спільноти як складника євроінтеграційного процесу зокрема, під час якого відбулося зміцнення організаційного механізму державного управління адаптацією законодавства, який включає інституалізацію та координацію цього процесу на міжвідомчому та внутрішньовідомчому рівнях. При цьому ефективності такої системи сприяло усунення дублювання відповідних функцій, зменшення формалізованості процесу адаптації, високий рівень відповідальності і безпосередніх працівників, і державних службовців, і високих посадових осіб, а також чіткий розподіл відповідальності за виконання заходів у сфері адаптації законодавства [2, с. 101].

Вирішення проблем, що постають на шляху демократичних перетворень українського суспільства, має спиратись у своєму розвитку на європейську людиноцентричну систему цінностей, котра вже не раз довела свою ефективність. Виходячи зі свого європейського «статусу», Україна започаткувала процес змін, поділяючи основні ідеї та принципи Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини [8] з поправками, внесеними відповідно до Протоколу № 11, та, відповідно до Європейської соціальної хартії, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини і втілення в життя ідеалів і принципів, котрі є спільним надбанням країн – членів Ради Європи, які йдуть шляхом економічного та соціального прогресу, збереження та подальшого здійснення прав людини та основних свобод [6]. Перш за все, це стосується пошуку оптимальних співвідношень традиційних і новітніх функцій держави, дослідження їхньої природи, мети та наслідків для розвитку суспільства, що, у свою чергу, потребує різнобічного дослідження генезису сутності та змісту сучасних функцій держави.

Реорганізація держав і зміна політичних форм регулювання не є виключно українським або європейським феноменом. Інституційні й політичні регуляторні трансформаційні процеси спостерігаються в усіх розвинених капіталістичних суспільствах. У контексті глобалізації та на основі глибоких суспільних змін – нових технологій, змін форм виробництва й організації держави – окреслюються інші цілі, критерії та механізми державного втручання. Ці особливості впливають на загальну динаміку реорганізації, яку можна описати як перехід від «кейнсіанської держави загального добробуту» до «національної конкурентної держави» [7, с. 337].

Важливою ознакою сучасного політичного життя України стала активізація євроінтеграційних процесів. Тому низка усталених положень теорії функцій держави сьогодні потребує нових підходів до розуміння їхньої сутності, що надає підстави виокремити низку нових напрямків у розробленні проблеми. Крім того, незважаючи на те, що рівень знань про суспільство незмірно зріс, у жодному разі не варто зневажливо розглядати ідеї минулих сторіч, які не відкинуті життям і справедливі дотепер, деякі з яких свого часу вважалися абсурдними і лише згодом знайшли практичне підтвердження.

Реалізація міжнародно-правових норм має національно-правові особливості, зумовлені характеристикою держави як основного суб'єкта реалізації права. Адже реалізація права в міжнародних відносинах має як правове, так і політичне значення, тому реалізація права також залежить від політики держави [11, с. 55].

Видокремлення норм права в механізмі міжнародно-правового регулювання на етапи міжнародної і вну-

трішньодержавної реалізації є одним із важливих питань, оскільки в сучасному періоді національне право має переважачу роль у процесі реалізації міжнародно-правових норм, адже внутрішньо-правова система, що перебуває в Україні на етапі складної та динамічної еволюції, має значний вплив на міжнародні відносини.

Разом із національною правовою системою провідною тенденцією є відповідність норм національного законодавства існуючій у державі законодавчій базі. Відповідно, якщо судовий або адміністративний орган приймає рішення на підставі норми міжнародного права, то це засвідчить ефективність відповідної міжнародно-правової норми в конкретній системі національного права [5, с. 56].

Міжнародно-правові норми у внутрішньодержавній сфері реалізуються непрямим (за допомогою органів держави або національного права) або прямим (безпосереднє застосування) шляхом. В обох цих способах, із нашої точки зору, відстежується застосування ідеологічної функції права.

Так, наприклад, більшість норм Женевської Конвенції від 1949 року мають безпосередню дію. У той же час, незалежно від методу реалізації міжнародно-правових норм в системі внутрішньодержавного права, держави зобов'язані вживати необхідних заходів із відповідності свого внутрішнього права міжнародним зобов'язанням, анулювати акти, що перешкоджають здійсненню міжнародних зобов'язань, тощо. Подібні дії держав продиктовані зобов'язаннями, взятими ними з міжнародного права. Згідно зі Статутом ООН його члени зобов'язуються поважати зобов'язання, що випливають із договорів й інших джерел міжнародного права, створювати умови для дотримання правосуддя [1, с. 27]. Згідно зі статтею 27 Віденської Конвенції про право міжнародних договорів учасник-держава не має права базуватися на своєму внутрішньому праві як основі виконання договірних зобов'язань. Власне, в цьому й полягає складність імплементації ідеологічної функції в міжнародно-правовому контексті.

Реалізація міжнародно-правових норм пов'язана з використанням правових засобів з перетворення в правову норму, фактичних особливих організаційних і правових механізмів, положень, мета яких передбачена в нормах права. У цілому ефективність міжнародно-правового регулювання і міжнародно-правових норм залежить від досконалості цього механізму. Якщо практична реалізація вимог правових норм не організована в належному порядку, то ефективності, відображеної в цих нормах, домогтися важко. З метою підтвердження вказаної думки наведемо два важливі документи у сфері прав людини, а саме Європейську Конвенцію із захисту прав і основних свобод людини та Всесвітню Декларацію прав людини. Зокрема, в Європейській Конвенції передбачено створення Європейського Суду з прав людини, що є механізмом контролю за реалізацією і тлумаченням його положень [20, с. 566].

На сьогодні чітко простежується тенденція до визнання верховенства європейського права над внутрішнім. Як пишуть судді Конституційного Суду Іспанії, «сьогодні загальноновизнано, що комунітарне право в разі конфлікту між ним і внутрішнім правом, включаючи і конституційні норми, має верховенство» [19, с.116]. Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини, хорватський юрист С. Родін дійшов висновку, що авторитет писаної Конституції як вищого джерела права в національній державі послаблений верховенством європейського права. Одним із наслідків цього є те, що національні конституції можуть поступатися і віддавати перевагу застосуванню норм європейського права [15, с. 16].

Співвідношення європейського і національного права визначається принципами, напрацьованими Радою

Європи та її органами. Це принцип верховенства права Європейського Співтовариства стосовно права держав-членів Співдружності, зміст якого зводиться до надання європейському праву вищої юридичної сили по відношенню до національного права держав-членів.

Висновки. Таким чином, важливим практичним сегментом, здатним ілюструвати на практиці труднощі імплементації ідеологічної функції національної правової системи в міжнародно-правовий контекст, є сукупність міжнародних правових актів, пов'язаних із захистом прав людини як основоположних, що гарантуються Основним Законом України. Відтак механізм реалізації міжнародно-правових норм у царині прав людини являє собою сукупність нормативних і організаційних засобів, що використовуються на міжнародному і національному рівнях суб'єктами міжнародного права з метою реалізації міжнародно-правових норм.

Список використаної літератури:

1. Алиев С. Понятие и содержание реализации международно-правовых норм в области прав человека. Право і суспільство. 2015. № 3. С. 24–31.
2. Гаряча Ю.П. Адаптація законодавства України до надбань спільноти (*acquis communautaire*) як складник правової політики // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О.М. Рудневої, д. ю. н., проф. К.: НІСД, 2013. С. 100–103.
3. Генов И. Международное право в съвремените международни отношения // София, Наука и изкуство, 1985.
4. Головченко В.В. Идеология права // Юридична енциклопедія / редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. Т. 2.: Д – Й. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана, 1999. 659 с.
5. Дженнс М. Европейское право в области прав человека. Практика и комментарии. М., 1997. 253 с.
6. Європейська соціальна хартія (переглянута). [від 3 трав. 1996 р.]. Бюл. законодавства і юрид. практики України. 2006. № 7.
7. Європейська інтеграція / уклад.: М. Яхтенфукс, Б. Колір-Кох; [пер. з нім. М. Яковлева]. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2007. 394 с.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [від 4 листоп. 1950 р.]. Офіц. вісн. України. 2006. № 32. Ст. 2371.
9. Конституція України: науково-практичний коментар / В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.; редкол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. Харків; К.: Право, Ін Юре, 2003. 808 с.
10. Конституція України: чинне законодавство станом на 3 березня 2014 р.: (офіційний текст). К.: Паливода А.В., 2014. 64 с.
11. Лукашук И.И. Новое в осуществлении норм международного права // СЕМП, 1986, М., 1987. С. 53–58.
12. Недюха М.П. Правова ідеологія українського суспільства: монографія. К.: «МП Леся», 2012. 400 с.
13. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>.
14. Про міжнародні договори України: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 10. Ст. 45.
15. Савенко М.Д. Міжнародне право в національній правовій системі за Основним Законом України. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2016. С. 11–17.
16. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
17. Шаповал В. Системи національного та міжнародного права і конституційне регулювання. Вісник Конституційного Суду України. 2004. № 2. С. 61–80.
18. Яковюк І.В. Правова політика України в умовах європейської інтеграції // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О.М. Рудневої, д. ю. н., проф. К.: НІСД, 2013. С. 32–38.
19. Tomuschat Ch. Human Rights in World Wide Framework: Some Current Issues // Zeitschrift ausländisches öffentliches Recht and Völkerrecht. Heidelberg, 1985, № 45/3, s. 566-567.
20. Annuaire International de Justice Constitutionnelle. 1992. Vol. VI. P. P. 116–117.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Віконський Василь Васильович – аспірант кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Vikonskyi Vasyl Vasylovych – Postgraduate Student at the Department of Theory and History of State and Law of King Danylo University

university@iful.edu.ua